

IRODALOMELMÉLETI ALAPFOGALMAK

FŐ MŰNEMEK	ÁTMENETI MŰNEMEK	
dráma		ballada
líra	elbeszélő költemény	
epika		

MŰFAJOK				
verses			prózai	
eposz elégia óda hazafias elmélkedő dicsőítő köszöntő himnusz epigramma rapszódia ekloga	ballada műballada népballada román tanköltemény tájlíra szerelmi líra elb. költemény historiás ének verses regény	dal munkadal bordal szerelmi hazafias politikai katonadal csatadal búcsúdal bujdosóének gyászdal	mese tündérmese állatmese láncmese csalimese monda eredetmonda jó király monda hősmonda történelmi monda legenda anekdota	novella novellafüzér kisregény regény regényfolyam

Költői képek és alakzatok

Hasonlat: A fogalmak között csak hasonlítás található.

*Rút, mint medve, rút...
keze faágként nyúlt előre...*

Metafora: Valamilyen közös jegy alapján kiemelt hasonlóság miatti *azonosítás*, ezért a „mint” nem szerepel benne.

*a csésze füle
Béla egy majom...*

Allegória: A *metaforára* hasonlít, azonban annál sokkal hosszabb, összetettebb, valóságos külön történet a műben, ami hasonlatszerűen jelenít meg teljes, komplex költői gondolatokat, eseményeket, érzelmeket. Akár egy teljes mű lehet allegória.

Megszemélyesítés: Élettelen dolgot ruház fel valamilyen élő tulajdonságával, jellemzőjével.

*sóhajtozik a szél
az idő vasfoga...*

Metonímia: Két fogalom közötti térbeli, időbeli vagy anyagbeli érintkezésen, esetleg ok-okozati összefüggésen alapuló szókép.

*alszik az egész ház
a huszadik század vívmányai
a rabot vasra verik
Olvastál már Jókait?*

Szinesztézia: Olyan benyomásokat kapcsol össze, amelyek különböző érzékelési területekről származnak, ezért hangsúlyosabb szerep jut ilyenkor az asszociációs készségnek.

*éles sikoly
hideg tekintet
édes teher*

Alliteráció: Tágabb értelemben szókezdő hangok, szűkebb értelemben a szókezdő mássalhangzók ismétlődése.

*Keservesen kízzatol
Vas szegekkel veretel*

Túlzás: A tartalmi erősítés egyik fajtája; a fogalmak, jelenségek valódi mértékének meghaladása.

Kinek magassága az eget föléri...

Halmozás – felsorolás: A szavak, mondatok ismétlése, amelyben eltérő hangalakú és egymást kiegészítő jelentésű nyelvi egységek követik egymást. Jellemző a barokk stílus mondatalkotására.

...mint nyög, ordít, jajgat, sír és bömböl...

Ismétlés: A szövegben a szemantikai azonosság (ekvivalencia-viszony) egyértelmű, nyilvánvaló jele. Szerepe lehet a kiemelés, összefoglalás.

Fokozás: Az ismétlés sajátos esete, melyben a rokon értelmű szavak, gondolatok egyre növekvő sorrendben követik egymást. A növekedés lehet mennyiségi vagy minőségi.

Mert szeretem, hón szeretem, imádom gyalázatában is nemzetemet!

Költői kérdés: Érzelmet, pátoszt, a gondolatmenetet fejezhet ki. Fajtái: érzelmet kifejező, szemrehányó, színlelt vagy, tűnődő kérdés.

Felkiáltás: A felindultság kifejezője. A nyelvi eszközök közül gyakran használ indulatszavakat, jellemzője a felkiáltójel, az inverzió és a hiányos mondat.

Ó, idők, ó, erkölcsök!